

Letterkundigen bijeen (boven) in 1813 in 'Felix Meritis' in Amsterdam. Uit 'Ik probeer mijn pen'

Nederland in de 19de eeuw: een land vol verenigde letterkundigen

Lees weinig, maar leest veel

De 19de eeuw, was dat alleen Multatuli, de Schoolmeester en de Tachtigers? De traditionele neerbuigende toon ontbreekt in een nieuwe literatuurgeschiedenis.

W. van den Berg en P. Couttenier:
Alles is taal geworden. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur, 1800-1900.
Bert Bakker, 992 blz. € 59,90

*Dan zie ik ook die vruchtbe dalen
Verbonden met een spoorwegnet;
Doorkruist met vaarten en kanalen,
Zelfs midden door den grond van Flevo's
vorig bed.*

*Daar doet de stoom zijn klepp'ren hooren!
De gouden eeuw is weer herboren!*

ATTE JONGSTRA

Onlangs stuitte ik tot mijn aangename verrassing op de kruidenier/poëet Harme Bevoort (1801-1874). Harme had een winkel in levensmiddelen en gedestilleerd aan de Enkhuizense Vissersdijk. Ik weet niet wat hij belangrijker vond: het dichten of de nering. Geen van beide, vermoed ik. Op zijn 62ste noemt hij zichzelf 'vruchtnatmaker' van beroep. Het zal hier niet om dichtvruchten zijn gegaan, van zijn verzen zal hij niet hebben kunnen leven. Van Harme Bevoort zijn niettemin 150 gedichten overgeleverd. Ze worden bewaard in het Westfries Streekarchief, een flink aantal is te vinden op een door Koen Fijma ingerichte site (<http://home.hccnet.nl/k.fijma/hbevoort.html>). Hartverwarmende poëzie van de 19de-eeuwse stadsdichter van Enkhuizen. Hij dichtte overall over. Schipbreuk, havendemping, gaslicht, kerkvloerverhoging, jeneversmokkel, ijsvermaak, brand. In 1872 kwam er een einde aan de stedelijke haringvisserij, de laatste zes vissersboten en rederspakhuisen werden van de hand gedaan. Het definitieve einde van de voorspoed? Harme Bevoort houdt de moed erin, in het poëem 'De laatste buis verkocht'. Er waren plannen voor de aanleg van een spoorweg en het droogleggen van de Zuiderzee:

Ruim vijftig jaar lang schreef Harme Bevoort gelegenheidsgedichten bij belangrijke gebeurtenissen in de Westfriese havenstad. Enkhuizen kende een bloeiend literair leven. Zo was er de letterkundige vriendenkring 'Tracht nuttig te zijn voor Elkander', waarvan Bevoort twintig jaar lid was. Vanaf de oprichting in 1864 was hij werkend lid en penningmeester van de Enkhuizer rederijderskamer 'S.J. van den Bergh', die onder het motto 'Vooruitgang is ons Doel' vergaderingen met toneel en voordracht organiseerde.

Verder maakte Harme Bevoort deel uit van het leesgezelschap met de cryptische naam 'Lees weinig, maar leest veel'. Dit lijkt al heel wat voor Enkhuizen, maar de stad kende verder ook nog het rond 1869 opgerichte jongelingsgezelschap 'E.A. Borger' en het een jaar later opgerichte, letterlievend gezelschap De Taal is gansch het Volk, dat in 1874 fuseerde met vernoemde kamer 'S.J. van den Bergh'. Die telde toen meer dan vijftig leden: boekdrukkers, broodbakkers, bedienden, een hoofdonderwijzer, zeilmaker, klerk, stalhouder, schipper, metselaar, tabakskerver, turfkooper, loodgieter, grofsmid, grutter, apothekersbediende, telegrafist en de stedelijke stationschef. Taal en literatuur waren gans het volk, zou je zeggen.

Hoe zat het buiten Enkhuizen? We slaan

Leden van letterkundig genootschap Diversa sed Una, gegroepeerd rond de naar Nijmegen vertrekende dominee Steen Stadsarchief Dordrecht

voor het antwoord *Alles is taal geworden* op, de splinternieuwe geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1800-1900 door Willem van den Berg en Piet Couttenier. En worden op onze wenken bediend. 'Het toenmalige literaire veld bevatte een hoge graad aan sociabiliteit,' schrijven beide literatuurhistorici. 'Veel teksten kwamen tot stand in de context van verenigingen en genootschappen en dragen de sporen van de mondelinge voordracht.'

De literatuur was een gezelschapsspel dat in genootschappelijk verband bedreven werd. Het krioelde in de eerste helft van de 19de eeuw van grotere en kleinere literaire clubs, genootschappen en maatschappijen, waarin vooraanstaande dichters en redenaars ex cathedra voor een aandachtig gehoor van gelijkgestemden staaltjes van hun dichtelijke creativiteit ten beste gaven. Het mag dan in de eerste helft van de 19de eeuw hebben gekrioeld van de literaire clubs of genootschappen, in de tweede helft zien we een grote populariteit van reciteercolleges en rederijderskamers. Uiterlijke wel sprekendheidsbeoefening aan de hand van proza, poëzie of toneel. Bilderdijk, Kinker, Knepplhout, Van Lennep, Nico-

laas Beets, Da Costa, tot de Tachtigers aan toe, allen zijn lid geweest van een literaire club.

Orale literatuurbeleving (de voordracht), schone letteren die in dienst staan van moraal en maatschappij. Dit zijn de twee glazen in de bril waarmee Van den Berg en Couttenier in *Alles is taal geworden* naar de 19de-eeuwse literatuur kijken. Ze hebben hiermee een poging gedaan op een contemporaine manier naar honderd jaar Nederlandse literatuur te kijken. Wat vond de lezer toen van zijn auteurs? Hoe stak het literaire klimaat in elkaar? Met die vraag zijn we in één klap af van de gebruikelijke neerbuigende toon waarmee tot laat in de 20ste eeuw over al die 19de-eeuwse Heliconbewoners, Parnasus-bestormers, schoolmeester-dichters of dominee-dichters werd geschreven. Multatuli was de grootste van allen, de Schoolmeester de gekste, de Tachtigers de modernste, Gezelle de mooiste, Busken Huët de scherpste en hé, dan hadden we het toch ook wel zo ongeveer? Een eeuw zonder allure, we hadden haar beter kunnen overslaan – dat was zo ongeveer het beeld. Het aardige is dat als je het standpunt van